

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.4.37>

REGULACJA PRAWNA UDZIAŁU SPOŁECZEŃSTWA W KSZTAŁTOWANIU I WDRAŻANIU POLITYKI ŚRODOWISKOWEJ UKRAINY: NIEKTÓRE ASPEKTY

Diana Felonyuk

student Katedry Dyscyplin Cywilnoprawnych

Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Łesi Ukrainki (Łuck, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-5556-9200

e-mail: feloniukdiane@ukr.net

Adnotacja. Artykuł poświęcono badaniu teoretycznych i prawnych aspektów udziału społeczeństwa w kształtowaniu i wdrażaniu polityki środowiskowej Ukrainy. Przeanalizowano poszczególne podejścia naukowe do zrozumienia istoty i treści polityki środowiskowej państwa oraz roli społeczeństwa jako jednego z podmiotów jej kształtowania i wdrażania, skupiono się na nowoczesnej krajowej i międzynarodowej regulacji takiego uczestnictwa. Na uwagę zasługuje nieefektywność praktycznego urzeczywistnienia poszczególnych norm prawnych w tym zakresie oraz niedostateczna aktywność członków społeczeństwa w rozwiązywaniu problemów ochrony środowiska, racjonalnego zarządzania przyrodą. Uzasadnione jest, że skuteczność interakcji państwa i społeczeństwa, osiągnięcie wysokich wyników w kwestiach ochrony środowiska, racjonalnego zarządzania przyrodą, zależy bezpośrednio nie tylko od istniejących ram regulacyjnych i prawnych, ale także od skuteczności mechanizmów ich wdrażania w praktyce. Wskazano na potrzebę zintensyfikowania wysiłków państwa na rzecz realnej współpracy ze społeczeństwem i pełnego zaangażowania jego przedstawicieli w tworzenie i wdrażanie krajowej polityki ochrony środowiska.

Słowa kluczowe: społeczeństwo, polityka środowiskowa, kształtowanie i wdrażanie polityki środowiskowej, ochrona środowiska, bezpieczeństwo ekologiczne.

LEGAL REGULATION OF PUBLIC PARTICIPATION IN THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF UKRAINE'S ENVIRONMENTAL POLICY: SOME ASPECTS

Diana Felonyuk

Applicant at the Department of Civil Law Disciplines

Lesya Ukrainka Volyn National University (Lutsk, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-5556-9200

e-mail: feloniukdiane@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the study of theoretical and legal aspects of public participation in the formation and implementation of environmental policy of Ukraine. Some scientific approaches to understanding the essence and content of environmental policy of the state and the role of the public as one of the subjects of its formation and implementation are analyzed, attention is focused on modern national and international regulation of such participation. Emphasis is placed on the ineffectiveness of the practical implementation of certain legal norms in this area and the lack of activity of public representatives in addressing issues of environmental protection and rational use of nature. It is substantiated that the effectiveness of interaction between the state and the public, achieving high results in preserving and protecting the environment, rational use of nature, directly depends not only on the existing legal framework, but also on the effectiveness of mechanisms for their implementation in practice. It is pointed out the need to intensify the efforts of the state in the direction of real cooperation with the public and the fullest possible involvement of its representatives in the formation and implementation of national environmental policy.

Key words: public, ecological policy, formation and implementation of ecological policy, environmental protection, ecological safety.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ФОРМУВАННІ ТА ЗДІЙСНЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ

Діана Фелонюк

здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-5556-9200

e-mail: feloniukdiane@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретико-правових аспектів участі громадськості у формуванні та здійсненні екологічної політики України. Проаналізовано окремі наукові підходи до розуміння сутності та змісту екологічної політики держави й ролі громадськості як одного із суб'єктів її формування та здійснення,

акцентовано увагу на сучасному національному й міжнародному регулюванні такої участі. Наголошено на неефективності практичного втілення окремих правових норм у цій сфері та недостатній активності представників громадськості у вирішенні питань охорони й захисту довкілля, раціонального природокористування. Обґрунтовано, що ефективність взаємодії держави та громадськості, досягнення високих результатів у питаннях збереження і захисту довкілля, раціонального природокористування напряму залежить не тільки від наявної нормативно-правової бази, але й від дієвості механізмів їх втілення на практиці. Вказано на необхідність активізації зусиль держави у напрямі реальної співпраці з громадськістю та якнайповнішого залучення її представників до участі у формуванні та здійсненні національної екологічної політики.

Ключові слова: громадськість, екологічна політика, формування та здійснення екологічної політики, охорона навколишнього природного середовища, захист довкілля, екологічна безпека.

Вступ. Необхідність вирішення глобальних екологічних проблем сучасності зумовлює потребу в координації зусиль у цьому напрямі як світової спільноти загалом, так і різних суб'єктів зокрема: держав в особі їх органів влади, міждержавних структур, органів місцевого самоврядування, політичних партій, наукових і дослідницьких інституцій, громадських об'єднань та окремих громадян. Усвідомлення важливості питань збереження та охорони довкілля, раціонального і збалансованого природокористування, забезпечення сприятливого для життя та здоров'я людини навколишнього природного середовища визначає й одну із тенденцій нинішнього етапу розвитку людства – активізацію діяльності громадськості у сфері екологічної політики.

Різні аспекти міжнародного та національного правового регулювання екологічної політики України, в тому числі ролі, значення та форм участі громадськості у її формуванні та здійсненні, були та залишаються предметом досліджень таких авторів, як В.І. Андрейцев, Г.В. Анісімова, Н.С. Гавриш, А.П. Гетьман, Х.А. Григор'єва, А.В. Духневич, В.М. Єрмоленко, В.А. Зуєв, І.І. Каракаш, В.В. Костицький, І.О. Костяшкін, М.В. Краснова, В.В. Носік, О.О. Погрібний, В.Д. Сидор, А.М. Статівка, Т.Є. Харитонова, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга, та інших. Однак постійні зміни національної нормативно-правової бази в екологічній сфері, оновлення сучасних підходів до розуміння ролі й значення громадськості у формуванні та здійсненні екологічної політики держави потребують ґрунтовного дослідження вказаної проблематики. Зважаючи на викладене, **метою роботи** є теоретико-правовий аналіз міжнародно-правового та вітчизняного регулювання участі громадськості у формуванні та здійсненні екологічної політики України.

Основна частина. Більшість учених-екологів визнають громадськість самостійним суб'єктом, здатним впливати на екологічну політику країни з метою досягнення цілей охорони навколишнього природного середовища, ефективного та раціонального природокористування, захисту довкілля, забезпечення екологічної безпеки та нормальної життєдіяльності людей. Зокрема, на думку М.В. Краснорі, екологічну політику можна представити як систему дій та інституцій, яка забезпечує управління суспільними екологічними справами на різних рівнях з метою досягнення відповідної мети, здійснення контролю за діяльністю органів влади, заміни суб'єктів, які здійснюють владу в екологічних інтересах суспільства неефективно; це багатофункціональний соціальний феномен, який здатний забезпечувати залучення всіх членів суспільства до процесів вирішення сучасних екологічних проблем, пов'язаних зокрема з надмірним забрудненням довкілля внаслідок впливів різних видів господарювання (Краснова, 2016: 10).

А.П. Гетьман визначає екологічну політику як систему державних заходів, що визначають вплив суспільства на довкілля, тактику і стратегію збалансованого розвитку (Гетьман, 2008: 45).

Своєю чергою під екологічною політикою Н.А. Малиш розуміє організаційну та регулятивно-контрольну діяльність суспільства і держави, спрямовану на охорону, невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів, оздоровлення довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування та охорони природи, забезпечення норм екологічної безпеки (Малиш, 2009: 3).

Попри різноманітність підходів до визначення категорії «екологічна політика», вчені практично одностайні у визнанні громадськості суб'єктом, за участю якого екологічна політика формується та здійснюється. Наведене положення підтверджується й нормами низки вітчизняних нормативно-правових актів в екологічній сфері. Так, у розділі II Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року участь громадськості у формуванні державної політики визначена як принцип реалізації засад державної екологічної політики, а в числі інструментів її реалізації названі: а) міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін, яке дасть змогу залучити до планування і реалізації політики всі заінтересовані сторони (у тому числі й громадськість) та б) широке залучення громадськості до природоохоронного контролю через побудову дієвої системи нагляду за дотриманням природоохоронного законодавства з урахуванням найкращих практик організації функціонування аналогічних інституцій у країнах – членах Європейського Союзу (Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року, 2019). Цим же актом серед завдань досягнення стратегічних цілей державної екологічної політики названі забезпечення участі громадськості у прийнятті управлінських рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища та природокористування й забезпечення дотримання екологічних прав та обов'язків громадян, доступу громадськості до правосуддя з питань охорони навколишнього природного середовища та природокористування (розділ III) (Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року, 2019).

У базовому акті екологічного законодавства – Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» – міститься ціла низка положень, які регламентують участь громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики держави, а саме центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також

органи місцевого самоврядування, які під час розробки екологічних програм залучають громадськість до їх підготовки шляхом оприлюднення проєктів екологічних програм для їх вивчення громадянами, підготовки громадськістю зауважень та пропозицій щодо запропонованих проєктів, проведення публічних слухань стосовно екологічних програм (ч. 3 ст. 6); кожний громадянин України має право на об'єднання в громадські природоохоронні формування та участь у громадських обговореннях з питань впливу планованої діяльності на довкілля (пункти д, є ч. 1 ст. 9); екологічні права громадян забезпечуються участю громадських організацій та громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища, а також здійсненням державного та громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища (пункти в, г ч. 1 ст. 10) (Про охорону навколишнього природного середовища, 1991). Окремо у названому нормативно-правовому акті визначені повноваження громадських організацій у галузі охорони навколишнього природного середовища (ст. 21) та регламентується здійснення громадського контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища (ст. 36).

Слід зауважити, що досить широкі можливості для участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики держави свого часу були закладені і в досі чинних Основних напрямках державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджених Постановою Верховної Ради України від 05.03.1998 року. У цьому документі законодавцем передбачалася необхідність розробки і впровадження базового нормативно-методичного забезпечення системи запобігання аваріям та подолання їх наслідків, у тому числі регламентів взаємодії державних органів і громадських організацій щодо запобігання аваріям, підвищення готовності до них та подолання їх наслідків, а також визначалися різні важелі правового заохочення громадян та їх екологічних об'єднань до здійснення природоохоронної діяльності, як-от: а) врегулювання механізму використання громадської думки в процесі прийняття екологічно значущих рішень, зокрема під час проєктування, планування розміщення екологічно небезпечних об'єктів, реалізації іншої діяльності, здатної негативно впливати на стан довкілля та здоров'я людей; б) сприяння діяльності екологічних об'єднань громадян у розв'язанні конкретних екологічних проблем відповідного регіону, міста, селища, села, залучення їх до здійснення відповідних екологічних програм, різних природоохоронних заходів; в) стимулювання здійснення громадськими екологічними об'єднаннями контрольної діяльності, поширення передових форм та методів взаємодії з місцевими органами виконавчої влади, спеціально уповноваженими органами державного екологічного контролю (Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, 1998).

Різні аспекти участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики держави регулюються й низкою інших підзаконних нормативно-правових актів, серед яких варто назвати Указ Президента «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 31.07.2004 (Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, 2004), Постанову Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 й затвержені нею Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики і Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації (Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, 2010), Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18.12.2003 (Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля).

Отже, вітчизняна правова база з питань участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики України є досить розгалуженою та загалом відповідає основоположному міжнародному акту в цій сфері – Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуської конвенції) від 25.06.1998, ст. 1 якої встановлено, що: «З метою сприяння захисту права кожної людини нинішнього і майбутніх поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту, кожна зі Сторін гарантує права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень і на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, відповідно до положень цієї Конвенції» (Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція), 1998).

Разом із тим, попри належну правову регламентацію участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики в Україні, практичне втілення відповідних правових норм та, власне, активність представників громадськості у вирішенні питань охорони і захисту навколишнього природного середовища, ефективного й раціонального природокористування, забезпечення екологічної безпеки характеризується недостатнім рівнем ефективності.

Саме на недостатню ефективність та результативність взаємодії громадськості з органами державної влади в екологічній сфері було вказано в аналітичній записці «Взаємодія громадськості з органами державної влади в екологічній сфері: оцінка сучасного стану» Національного інституту стратегічних досліджень. Такий стан речей, на думку дослідників, пояснювався таким чином: а) частина представників організацій,

громадських активістів, створюючи резонансний фон, спонукають органи державної влади до розв'язання лише окремих екологічних завдань. Якщо ж застосовуються неконструктивні методи і маніпуляції, бракує фахової аргументації, що призводить до дискредитації інших представників екологічної громадськості; б) спостерігається тенденція до монополізації цієї сфери окремими громадськими організаціями, які діють «від імені усієї громадськості», та «статичності» екологічного громадського середовища в умовах обмеженості кадрово-організаційних та фінансових ресурсів; в) у профільних органах державної влади, відповідальних за екологічну політику, спостерігається пришвидшена зміна кадрового складу, їм бракує професійно-фахової підготовки, що негативно позначається на цілісності формування та якості реалізації державної політики в екологічній сфері. При цьому ризики прийняття хибних рішень та їх небезпечних наслідків можуть збільшуватися, оскільки часто ігноруються ґрунтовні експертні висновки, суспільний інтерес, громадська думка; г) громадські організації, здатні артикулювати інтереси суспільства, місцевих громад, та водночас на фаховому рівні представляти суспільні інтереси у разі взаємодії з органами державної влади, здебільшого не справляють відчутного впливу на формування порядку денного державної екологічної політики. В екологічній сфері, як і в інших сферах, у разі остаточного прийняття рішень переважно не враховуються громадська думка та результати консультацій з громадськістю; г) формування державної екологічної політики та реалізація її завдань на всіх рівнях часто ґрунтується не на пріоритеті національних інтересів та екологічної безпеки, а на групових (корпоративних) інтересах та ін. (Взаємодія громадськості з органами державної влади в екологічній сфері: оцінка сучасного стану). Можна з упевненістю стверджувати, що значна частина названих проблем залишається актуальною і нині.

У цьому контексті варто згадати й Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років», схвалені Постановою Верховної Ради України від 14.01.2020. У цьому документі констатується необхідність розробки ефективної системи захисту довкілля, а разом із тим і захисту людини як його частини, й вказується на важливість такого завдання, яке стоїть нині перед українським парламентом і урядом, органами місцевого самоврядування, однак участь громадськості у його виконанні залишилася поза увагою законодавця. Водночас акт містить таке положення: «Вирішення багатьох проблем захисту довкілля можна досягти шляхом запровадження потужного та ефективного природоохоронного нагляду, базованого на державному моніторингу навколишнього природного середовища. При цьому вирішення проблем забруднення повинне відбуватися у постійному конструктивному діалозі влади і бізнесу» (Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років», 2020). Вважаємо, що серед перспективних пріоритетів на найближчі кілька років варто було б окреслити заходи з активізації залучення громадськості до формування та здійснення національної екологічної політики держави.

Висновки. Будучи одним із найнеобхідніших демократичних засобів реалізації принципу народовладдя, громадськість є важливим суб'єктом вирішення глобальних проблем сучасності, у тому числі шляхом її залучення до участі у формуванні та здійсненні екологічної політики. Ефективність взаємодії держави та громадськості у цій сфері, досягнення високих результатів у питаннях збереження і захисту довкілля, раціонального природокористування, забезпечення екологічної безпеки та нормальної життєдіяльності людства на пряму залежить не тільки від наявної в країні нормативно-правової бази, але й від дієвості механізмів їх втілення на практиці. Зважаючи на викладене, необхідно активізувати зусилля держави у напрямі реальної співпраці з громадськістю та якнайповнішого залучення її представників до участі у формуванні та здійсненні національної екологічної політики як на загальнодержавному, так і на регіональному й місцевому рівнях.

Список використаних джерел:

1. Взаємодія громадськості з органами державної влади в екологічній сфері: оцінка сучасного стану : Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1435/> (дата звернення: 20.08.2021).
2. Екологічне право України в запитаннях та відповідях : навчальний посібник / А.П. Гетьман, М.В. Шульга, Г.В. Анісімова та ін. Харків : Одиссей, 2008. 480 с.
3. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) від 25.06.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 20.08.2021).
4. Краснова М. Правові основи сучасної екологічної політики України: науково-методологічні питання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2016. № 1(102). С. 9–13.
5. Малиш Н.А. Екологічна політика: конфліктність, стратегія, тактика. *Державне управління: теорія і практика*. 2009. № 2. С. 1–7. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Malysh.pdf (дата звернення: 20.08.2021).
6. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджені Постановою Верховної Ради України від 05.03.1998 № 188/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2021).
7. Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18.12.2003 № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-04#Text> (дата звернення: 20.08.2021).
8. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

9. Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Указ Президента України від 31.07.2004 № 854/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854/2004#Text> (дата звернення: 20.08.2021).
10. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2021).
11. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 20.08.2021).
12. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років», схвалені Постановою Верховної Ради України від 14.01.2020 № 457-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-20#Text> (дата звернення: 20.08.2021).

References:

1. Vzaiemodiia hromadskosti z orhanamy derzhavnoi vlady v ekolohichnii sferi: otsinka suchasnoho stanu: Analychna zapyska [Interaction of the public with public authorities in the environmental sphere: assessment of the current state]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Retrieved from: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1435/> (data zvernennia: 20.08.2021) [in Ukrainian].
2. Ekolohichne pravo Ukrainy v zapytanniakh ta vidpovidiakh [Environmental law of Ukraine in questions and answers]: navchalnyi posibnyk / A.P. Hetman, M.V. Shulha, H.V. Anisimova ta in. Kharkiv: Odissei, 2008. 480 p. [in Ukrainian].
3. Konventsiiia pro dostup do informatsii, uchast hromadskosti v protsesi pryiniattia rishen ta dostup do pravosuiddia z pytan, shcho stosuutsia dovkillia (Orkhuska konventsiiia) [Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters (Aarhus Convention)] vid 25.06.1998. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (data zvernennia: 20.08.2021) [in Ukrainian].
4. Krasnova, M. (2016). Pravovi osnovy suchasnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy: naukovo-metodolohichni pytannia [Legal bases of modern ecological policy of Ukraine: scientific and methodological issues]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. Yurydychni nauky. No. 1(102). Pp. 9–13 [in Ukrainian].
5. Malysh, N.A. (2009). Ekolohichna polityka: konfliktnist, stratehiia, taktyka [Environmental policy: conflict, strategy, tactics]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia i praktyka*. No. 2. Pp. 1–7. Retrieved from: http://academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Malysh.pdf (data zvernennia: 20.08.2021) [in Ukrainian].
6. Osnovni napriamy derzhavnoi polityky Ukrainy u haluzi okhorony dovkillia, vykorystannia pryrodnykh resursiv ta zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky [The main directions of the state policy of Ukraine in the field of environmental protection, use of natural resources and ensuring environmental safety], zatverdzeni Postanovoiu Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 05.03.1998 No. 188/98-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 20.08.2021) [in Ukrainian].
7. Polozhennia pro uchast hromadskosti u pryiniatti rishen u sferi okhorony dovkillia [Regulations on public participation in decision-making in the field of environmental protection], zatverdzhene nakazom Ministerstva okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha Ukrainy vid 18.12.2003 No. 168. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-04#Text> (data zvernennia: 20.08.2021) [in Ukrainian].
8. Pro Osnovni zasady (stratehiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku [On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the period up to 2030]: Zakon Ukrainy vid 28.02.2019 No. 2697-VIII. Vidomosty Verkhovnoyi Rady Ukrainy. 2019. No. 16. St. 70 [in Ukrainian].
9. Pro zabezpechennia umov dlia bilsh shyrokoï uchasti hromadskosti u formuvanni ta realizatsii derzhavnoi polityky [On providing conditions for wider public participation in the formation and implementation of public policy]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 31.07.2004 No. 854/2004. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854/2004#Text> (data zvernennia: 20.08.2021) [in Ukrainian].
10. Pro zabezpechennia uchasti hromadskosti u formuvanni ta realizatsii derzhavnoi polityky [On ensuring public participation in the formation and implementation of public policy]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.11.2010 No. 996. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 20.08.2021) [in Ukrainian].
11. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha [On environmental protection]: Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 No. 1264-XII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (data zvernennia: 20.08.2021) [in Ukrainian].
12. Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: “Priorytety ekolohichnoi polityky Verkhovnoi Rady Ukrainy na nastupni piat rokiv” [Recommendations of the parliamentary hearings on the topic: “Priorities of the environmental policy of the Verkhovna Rada of Ukraine for the next five years”], skhvaleni Postanovoiu Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 14.01.2020 No. 457-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-20#Text> (data zvernennia: 20.08.2021) [in Ukrainian].